

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ТАКМАКОВА МАРІЯ ЮРІЇВНА

УДК 159.923.2:177.61–055.2

**ОСОБЛИВОСТІ СТОСУНКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ІНТИМНОСТІ У ДІВЧАТ
З РІЗНИМИ ТИПАМИ ПРИХИЛЬНОСТІ**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор психологічних наук, професор
Кочарян Олександр Суренович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри психологічного
консультування і психотерапії

Офіційні опоненти: доктор медичних наук, професор
Маркова Маріанна Владиславівна,
Харківська медична академія післядипломної
освіти, професор кафедри сексології;

кандидат психологічних наук
Коцюба Ганна Олександрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
асистент кафедри соціальної психології

Захист відбудеться «21» квітня 2016 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.08 в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 6, ауд. 442.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий «18» березня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Барінова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Останніми роками в психології накопичено достатньо значний масив наукових даних з проблеми прихильності (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт, П. Кріттенден, Р.Є. Радева, О.О. Смірнова). Результати досліджень доводять, що цей «шар» індивідуального досвіду особистості має вирішальну роль у становленні широкого кола феноменів дорослого життя: емоційний розвиток у ранньому дитинстві (М. Ейнсворт), особливості соціальної взаємодії у період дорослості (М. Main, Т.Л. Morrison), процеси особистісного самовизначення та становлення психологічної інтимності (Т.В. Казанцева, К.В. Ягнюк, К.А. Brennan, Р.С. Fraley, С. Hazan, Л.А. Kirkpatrick, Н. Reis, Р.Р. Shaver), моделі батьківської поведінки та побудування стосунків із власною дитиною (М. Steele, М. Oates). Таким чином, типологічні особливості прихильності, що включають репрезентацію образу себе та очікування від інших, є «робочими моделями», які сформовано у критичні періоди розвитку особистості та відтворюються у період дорослості у вигляді сталих способів реалізації особистості у широкому колі соціальних зв'язків (К. Bartholomew, Л.М. Horowitz, Р. Fonagy).

Період сучасного етапу існування суспільства характеризується поширенням негативних явищ, що відтворюють порушення психологічної інтимності: міжособистісна залежність (Г.О. Коцюба, О.С. Кочарян, Б. Уайнхолд, Р. Bornstein), страх інтимності (R.W. Firestone, J. Catlett, М. Thelen), адикція уникнення (Г.В. Старшенбаум), самотність та схильність до депресивного й невротичного реагування (М.В. Маркова); синдром «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках (І.О. Бару, О.С. Кочарян, Н.М. Терещенко) тощо. Загальною рисою цих феноменів є інфляція ролі незалежності, свободи, особистісних досягнень і девальвації ролі солідарності та прихильності в міжособистісних стосунках, зокрема, партнерських. У традиціях зарубіжної психології (К. Bartholomew, С. Hazan, Л.М. Horowitz, Р.Р. Shaver) механізми порушення психологічної інтимності концептуалізовано як функціонування порушених стилів прихильності у період дорослості. Таким чином, прихильність як характеристика інфантильних стосунків знаходить відображення в актуальній структурі функціонування особистості. Разом із тим, у вітчизняній психології наукових праць, які присвячено цьому питанню вкрай мало (Х.Г. Рабуховська), що орієнтує на дослідження регулятивної ролі типу прихильності у просторі особистості та міжособистісних стосунків в українській культурі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри психологічного консультування і психотерапії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у рамках НДР «Гендерний розвиток особистості сучасної молоді: особливості соціалізації та життєвих стратегій» (№ ДР 0111U010554, шифр 1-35-12; 01.01.2012–31.12.2014). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради факультету психології Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна (протокол № 9, від 02.10.2015) та затверджено рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 7, від 27.10.2015).

Мета й задачі дослідження. *Мета роботи* – визначити вплив типу прихильності на особливості особистості і міжособистісних стосунків у дівчат.

Відповідно до мети роботи було сформульовано такі *задачі*:

1. провести теоретичний аналіз проблеми прихильності в психології;
2. здійснити адаптацію опитувальника «Досвід близьких стосунків» та надати йому психометричної характеристики;
3. виявити взаємозв'язок компонентів прихильності з емоційними рисами особистості та особливостями психологічної суверенності у дівчат;
4. визначити вплив типу прихильності на стильові особливості побудування міжособистісних стосунків у дівчат;
5. дослідити вплив типу прихильності на структуру любовних стосунків у дівчат;
6. визначити вплив типу прихильності на рівень соціально-психологічної адаптації та якості життя у дівчат.

Об'єкт дослідження – прихильність у близьких стосунках.

Предмет дослідження – взаємозв'язок типу прихильності з особливостями особистості та міжособистісних стосунків у дівчат.

Методи дослідження: для реалізації дослідницької мети було застосовано комплекс методів: теоретичних (аналіз, систематизація та узагальнення даних), емпіричних (психодіагностичний метод, експертна оцінка, інтерв'ювання) та математико-статистичних (методи описової статистики, методи порівняння незалежних вибірок, методи багатовимірної статистики).

Методологічну й теоретичну основи дослідження становлять принципи генетичної психології (С.Д. Максименко), психодіагностики (Л.Ф. Бурлачук), теорія прихильності (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт, Т.В. Казанцева, К.В. Ягнюк, К. Bartholomew, К. Brennan, С. Hazan, L.M. Horowitz, Ph. Shaver), теорія психологічної суверенності (С.К. Нартова-Бочавер), теоретичні підходи щодо психологічної інтимності та функціонування міжособистісних стосунків (Е. Гідденс, Н.В. Дмитрієва, Ц.П. Короленко, Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд, R. Bornstein), концептуальні положення щодо синдрому «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках (О.С. Кочарян).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації:

вперше:

- встановлено психологічний зміст компонентів прихильності (тривога і уникнення): *тривога* наповнюється переживаннями горя, сорому і страху, еготизмом, та є семантично близькою стилю міжособистісних стосунків «злиття»; *уникнення* наповнюється переживаннями горя, сорому, гніву й презирства, емоційною ізоляцією та є семантично близьким стилю міжособистісних стосунків «сепарація»;

- встановлено, що тільки здоровий автономний тип прихильності характеризується здатністю до встановлення і підтримання стосунків

психологічної інтимності; порушені типи прихильності (надзалежний, псевдоавтономний і дезорієнтований) характеризується вираженою самотністю незалежно від типу;

уточнено:

- функціонування емоційних рис при різних типах прихильності: встановлено незрілість емоційної сфери, що притаманна порушеним типам прихильності – «Надзалежність» і «Дезорієнтованість»; схильність до емоційного контейнування у типу «Псевдоавтономія»;

подальшого розвитку дістали уявлення щодо:

- особливостей регуляції персонального простору особистості при різних типах прихильності: тип «Автономія» характеризується зрілістю функцій границь особистості та здатністю до гнучкого регулювання дистанції; тип «Надзалежність» – тенденцією до розчинення границь; тип «Псевдоавтономія» – надконтролем та високою автономією границь; тип «Дезорієнтованість» – несформованістю границь;

- специфічних видів любовних стосунків у дівчат з різними типами прихильності: тип «Автономія» характеризується більш повноцінним функціонуванням любовної тріади; тип «Надзалежність» – емоційною насиченістю стосунків любові та позбавленням компонентів, що забезпечують здатність до психологічної інтимності; тип «Псевдоавтономія» – тенденцією до підтримання нейтрально-дистанційованих стосунків; тип «Дезорієнтованість» – емоційним розчаруванням та уникненням близькості;

- особливостей соціально-психологічної адаптації та якості життя дівчат з різними типами прихильності: доведено, що високий рівень адаптації та якості життя мають типи «Автономія» завдяки повноцінному функціонуванню особистості та «Псевдоавтономія» завдяки інфляції цінності «Я» й емоційному копінгю; найбільш дезадаптованим є тип «Дезорієнтованість».

Практичне значення одержаних результатів полягає у адаптації та психометричному обґрунтуванні опитувальника «Досвід близьких стосунків» (ECR-R) на українській вибірці. Створено психометричний паспорт жіночого варіанту опитувальника.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджено у педагогічний процес підготовки психологів у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна у навчальні курси «Основи психологічного консультування», «Сімейне консультування», «Гендерна психологія» (акт впровадження № 0501-83 від 04.02.2016); у діяльність навчально-наукової психологічної служби Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (акт впровадження № 0501-82 від 04.02.2016) та у консультативну та психотерапевтичну практику Інституту клієнт-центрованої та експерієнтальної психотерапії (м. Харків) (акт впровадження № 0114 від 18.01.2016).

Особистий внесок здобувача. У працях, що написано у співавторстві з О.С. Кочаряном і Є.В. Фроловою «Психометричне обґрунтування застосування методики «Досвід близьких стосунків» для дослідження типу прихильності на українській вибірці», «Психометрическая оценка и апробация опросника «Опыт

близких отношений»» дисертанту належить аналіз літературних даних, розроблення плану дослідження, збір емпіричного матеріалу та його обробка.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися на засіданнях кафедри психологічного консультування і психотерапії та семінарах для аспірантів і молодих викладачів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (2013–2015), наукових конференціях всеукраїнського й міжнародного рівня, зокрема: I Міжнародній науково-практичній конференції «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» (Харків, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (Київ, 2014), Міжнародній науковій конференції «Вектори психології» (Харків, 2013, 2014), Міжнародній науково-практичній конференції «Медицина: современные приоритеты развития» (Дубаї, ОАЕ, 2014), II Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток особистості у рамках просторово-часової організації життєвого шляху» (Одеса, 2014), Міжнародному семінарі ISSBD Regional workshop «Social development and interpersonal dynamics in childhood and adolescence» (Будапешт, Угорщина, 2013).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані в 12 працях, з них – 3 статті у фахових виданнях України, 2 публікації у міжнародних виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг роботи становить 196 сторінки (з них 162 сторінки основного тексту). Дисертація містить 29 таблиць, 20 рисунків. Список використаних джерел – 205 найменувань (з них 98 іноземною мовою).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, показано наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми прихильності у міжособистісних стосунках» розглянуто концепт «прихильність», який може бути з'ясованим в рамках теоретичних схем, що запропоновано певними авторами. У теоріях соціального навчання прихильність представлено як потребу у залежності (А. Бандура, Дж. Доллард, Н. Міллер) або як вивчену поведінку (Дж. Гевіртц), яку можливо регулювати за моделлю оперантного обумовлення. У психоаналітичних теоріях (М. Кляйн, З. Фрейд) прихильність визначено як результат зниження напруги та прагнення до задоволення первинних потягів (в їжі, в ласці, бути коханим) або як прояв «Істинної» й «Фальшивої» самості (Д. Віннікот). Власне у теорії прихильності цей феномен представлено як довготривалий, стійкий зв'язок зі значущим партнером (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт); стратегію пристосування дитини до поведінки

матері, яка згодом визначатиме стратегії взаємодії із широким оточенням (П. Кріттенден); як передумову для формування автономії (К.В. Пупирєва); як різновид міжособистісних стосунків, заснованих на потребі у психологічній безпеці, які формуються в результаті тривалої взаємодії і відрізняються вибірковістю, емоційністю і стійкістю (Т.В. Казанцева, В.Н. Куніцина).

Індивідуальні відмінності в якості прихильності можна проаналізувати за допомогою двохвимірної моделі (К. Bartholomew), вимірами якої є: репрезентативна модель «Я» і репрезентативна модель Іншого. Кожен з типів прихильності являє собою результат комбінації позитивних чи негативних моделей «Я» та інших. Модель прихильності К. Brennan зміщує акценти на простір близьких стосунків і в якості двох вимірів прихильності пропонує розглядати установки: ставлення до залежності (тривога) і ставлення незалежності (уникнення) у стосунках. Типи прихильності утворюються на основі комбінації цих двох установок: автономний – такий, що приймає взаємозалежність і характеризується самодостатністю, надзалежність – орієнтований на залежність; псевдоавтономний – орієнтований на незалежність; дезорієнтований – характеризується неприйняттям як залежності, так і незалежності.

Змістовний аналіз типів прихильності показав можливість їх співвіднесення з континіумом міжособистісних феноменів, таких як міжособистісна залежність (Р. Борнштейн, Г. Келлі, Дж. Тібо, Б. і Дж. Уайнхолд); симптомокомплекс «емоційного холоду» (І.О. Бару, О.С. Кочарян.); любовні адикції і адикції уникнення (Г.О. Коцюба, Г.В. Старшенбаум, J. Catlett, R.W. Firestone); суверенність психологічного простору (С.К. Нартова-Бочавер). Здорові форми прихильності та її порушення моделюються як співвідношення і баланс між залежністю і автономією, рівновага між відчуттям самодостатності і почуттям спільності (Дж. Холмс).

Прихильність дорослої людини має ієрархічну організацію (К. Bartholomew, L.M. Horowitz), в якій виділяються генералізований тип прихильності, що формується на основі ранньої прихильності до матері і функціонує як певна стильова характеристика особистості, і специфічні типи прихильності, що визначають стильові особливості побудування конкретних взаємин (дружніх, партнерських тощо). Показано, що тип прихильності є більш точним індикатором близькості, стабільності міжособистісних стосунків, задоволеності й відданості ніж риси особистості (J. Feeney, P. Noller). Одним з головних чинників задоволеності стосунками є надійність типу прихильності, при якому є збалансованими близькість і дистанція між партнерами.

За даними різних авторів (К. Bartholomew, С. Hazan, L.M. Horowitz, Ph. Shaver) прихильність у ранньому дитинстві і дорослості характеризується відповідністю типів. Тип прихильності стає складовою частиною структури особистості і впливає на основні особистісні характеристики та моделі поведінки. Разом з тим, відзначається можливість корекції типу прихильності і формування нової моделі стосунків і/або зміну існуючих установок і звичних форм поведінки. Тому уявляється доцільним дослідження впливу типу прихильності на особливості побудування близьких стосунків у дівчат.

У другому розділі «Організація і методи дослідження» наведено характеристику досліджуваної вибірки, яку склали 160 дівчат (18-21 роки) – студентки харківських ВНЗ, які не перебувають у шлюбі і не мають дітей. У цьому віці набуває значущості становлення психологічної інтимності.

На основі даних опитувальника «Досвід близьких стосунків» (ECR-R) було сформовано 4 групи дівчат з різними типами прихильності. Виокремлення груп здійснювалося медіанним методом. Для шкали тривоги медіана склала 64,5 балів, для шкали уникнення – 49,5 балів. Кількісну характеристику груп представлено на рис. 1.

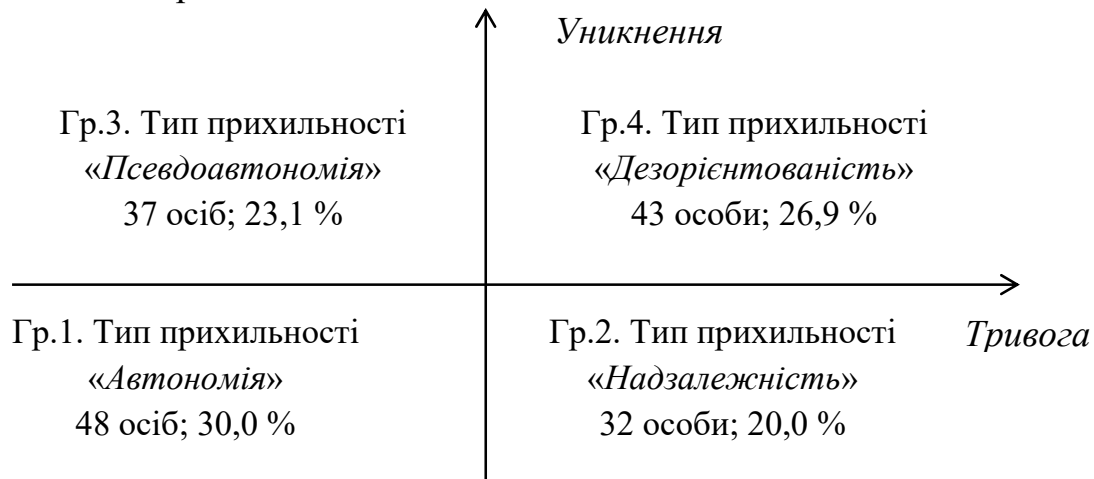

Рис. 1. Розподіл досліджуваних за типами прихильності.

При проведенні дослідження використано такі групи методів: а) методи діагностики типу прихильності: «Досвід близьких стосунків» (Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R), R.C. Fraley, K.G. Waller, K.A. Brennan); б) методи діагностики стосунків психологічної інтимності: опитувальник стилю міжособистісних стосунків (О.С. Кочарян, І.О. Бару, Є.В. Фролова); методика «Суб'єктивна оцінка міжособистісних стосунків» (С.В. Духновський); опитувальник тріади любові (Р. Стернберг); опитувальник для визначення виду самотності (С.Г. Корчагіна); в) методи дослідження сталих емоційних рис особистості та психологічної суверенності: шкала диференціальних емоцій (К. Ізард); шкала особистісної тривожності Ч. Спілбергер, Ю.Л. Ханін; методика діагностики психологічної границі особистості (Т.С. Леві); г) методи оцінки генералізованих показників функціонування особистості: методика оцінки індивідуальної якості життя (І.В. Мащенко), опитувальник соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс і Р. Даймонд); д) методи математичної обробки результатів дослідження: методи описової статистики (показники центру ряду, критерій Колмогорова-Смірнова); ф-критерій Фішера, U-критерій Манна-Уїтні, t-критерій Стюдента, аналіз узгодженості (α -Кронбаха); кореляційний аналіз (метод Кендалла), факторний аналіз (ротація Varimax).

Оскільки методика «Досвід близьких стосунків» попередньо не мала психометричних показників для української вибірки було проведено її психометричну оцінку. Першим кроком здійснено переклад з англійської мови тексту оригінальної методики (ECR-R) з процедурою зворотнього перекладу і надалі визначено такі показники:

- змістовну валідність методики за методом експертних оцінок. Середній бал за шкалою Лайкерта склав 3,8 для шкали тривоги та 3,6 для шкали уникнення. Коефіцієнт узгодженості (α -Кронбаха) становить $\alpha=0,72$ для шкали тривоги та $\alpha=0,80$ для шкали уникнення, що доводить відповідність змісту тверджень їхньому діагностичному завданню;
- диференційну силу тверджень, яка становить: $\tau=0,31-0,62$ ($p<0,01$) для шкали тривоги та $\tau=0,37-0,66$ ($p<0,01$) для шкали уникнення. Це означає, що кожне твердження робить свій внесок у загальний результат опитувальника і є інформативним для діагностики тривоги і уникнення у стосунках прихильності. Усі 36 тверджень з оригінального варіанту опитувальника включено у стимульний матеріал методики;
- внутрішньотестову надійність шкал опитувальника із використанням методу розщеплювання, яка становить: $\tau=0,68$ ($p<0,001$) для шкали тривоги і $\tau=0,72$ ($p<0,001$) для шкали уникнення;
- факторну структуру простору ознак, що представлено у твердженнях опитувальника. У структурі присутні три фактори замість двох: шкала тривоги розщепляється на два фактори, але змістовний аналіз показав тотожність виокремлених аспектів тривоги. Разом із тим, виявлена структура показала автономність (відсутність зон перекриття) шкал тривоги та уникнення, що дозволяє зберегти двохвимірну модель залежності як основу для побудування подальшого дослідження;
- нормативні показники для шкал тривоги і уникнення, які одержано шляхом перекладу сирих балів у вторинну стенову шкалу.

Результати цього етапу роботи показали, що основні психометричні показники опитувальника «Досвід близьких стосунків» знаходяться на високому рівні значущості, що дозволяє робити висновок про обґрунтованість його застосування в діагностиці типу прихильності на українській вибірці.

У третьому розділі «Особливості побудування стосунків психологічної інтимності у дівчат з різними типами прихильності» представлено результати емпіричного дослідження функціонування типів прихильності та змінних, що утворюють ці типи, у просторі особистості та стосунків психологічної інтимності.

Модель прихильності К. Brennan, що є теоретичною базою дослідження, заснована на перехресті двох параметрів: тривоги та уникнення. Останні мають певне психосемантичне значення, яке було виявлено шляхом кореляційного аналізу (метод Кендалла) та встановлення взаємозв'язків із семантично близькими психологічними конструктами. Результати наведено на рис. 2 і 3.

Як видно, тривога є позитивно конотованою соромом, горем, страхом та презирством, які в загальному вигляді відображають реакції на розлуку або втрату, відчуття беззахисності в ситуації соціальної взаємодії і схильність до знецінення частини власної особистості або партнера. Тривога є амбівалентною установкою у стосунках: вона водночас наповнена тенденцією до злиття, але ця потреба не задовольняється і переживається як відсутність близькості.

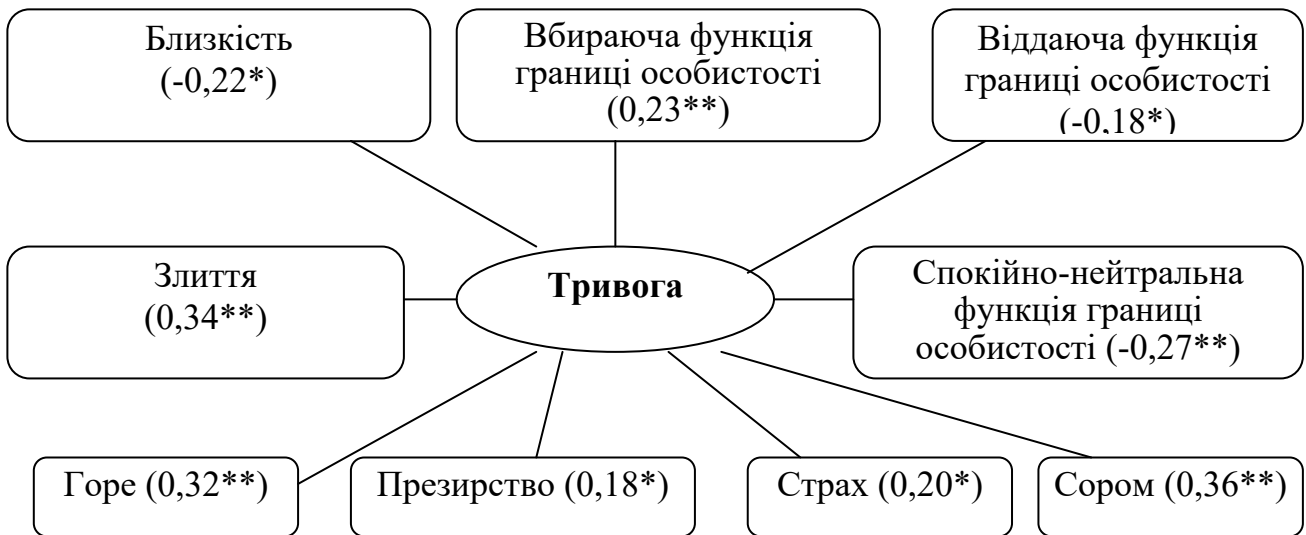

Рис. 2. Взаємозв'язок шкали тривоги (ECR-R) з особливостями емоційних рис особистості, психологічної суверенності і міжособистісних стосунків
Примітка: рівень значущості: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$

Крім того, відмічено еготизм як бажання одержувати турботу (вбираюча функція границі особистості) та неготовність «давати» іншим (віддаюча функція границі особистості – негативний зв'язок). Тривога як компонент прихильності спирається на особистісну тривожність як сталу стильову емоційну рису.

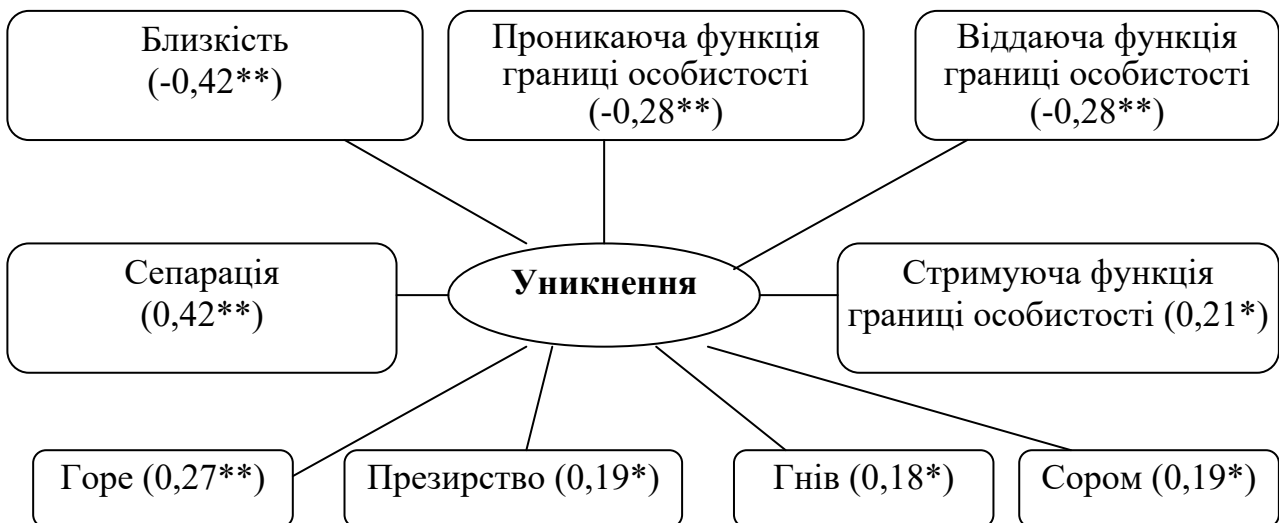

Рис. 3. Взаємозв'язок шкали уникнення (ECR-R) з особливостями емоційних рис особистості, психологічної суверенності і міжособистісних стосунків
Примітка: рівень значущості: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$

Як свідчать результати, уникнення конотовано гнівом, презирством, соромом і горем, тобто емоційними рисами, що сприяють збільшенню дистанції у стосунках, відбивають відчуття власної незначущості та реакцію на втрату об'єкта прихильності. Уникненню притаманна тенденція до сепарації у стосунках та відсутність близькості. Визначено зниження здатності «давати» (віддаюча функція границі особистості – негативний зв'язок); неготовність до

емоційного контакту (проникаюча функція границі особистості – негативний зв'язок). Уникнення як компонент прихильності передиспонує емоційній ізольованості, тенденції стримувати, «контейнувати» емоції та переживання (стримуюча функція границі особистості). Отже, ці компоненти є багатовимірними. Внутрішня структура тривоги й уникнення є складною і містить у собі як специфічні види переживань, так і установки на міжособистісний контакт. Фактично, результати вказують, що здоровий (автономний) тип прихильності пов'язаний з низькими показниками обох шкал. Це орієнтує на пошук специфічного чиннику, який би мав позитивне наповнення параметрів контакту.

Подальший аналіз виконано шляхом порівняння чотирьох груп дівчат, серед яких виокремлено одну групу зі здоровим типом прихильності «Автономія» та три групи з порушеними типами – «Надзалежність», «Псевдоавтономія», «Дезорієнтованість». Порівняння вибірок здійснювалось за первісними ознаками (U-критерій Манна-Уїтні) і вторинними, що стали результатом застосування факторного аналізу (ротація Varimax, t-критерій Стюдента).

Було здійснено аналіз впливу типу прихильності на особливості емоційної сфери особистості та структурну цілісність й функціональну зрілість особистості. Виявлено, що дівчата з типом прихильності «Автономія» характеризується особистісною зрілістю (компонент факторної структури; $t_{1-2}=2,41$; $t_{1-3}=2,1$; $t_{1-4}=3,44$; $p<0,05$). В емоційній сфері їм властива висока частота здивування ($U_{1-3}=673,5$; $p<0,05$). У сфері регуляції персонального простору спостерігається здатність регулювати відкритість ($U_{1-4}=701,0$; $p<0,01$) і закритість ($U_{1-4}=805,0$; $p<0,05$) границь особистості, підтримка стабільного почуття власної цінності і впевненості ($U_{1-4}=691,0$; $p<0,01$; $U_{1-2}=520,5$; $p<0,01$).

Загальною рисою емоційної сфери при порушених типах прихильності є її незрілість – висока частота горя ($U_{1-2}=561,5$; $U_{1-4}=683$; $p<0,05$) і сорому ($U_{1-2}=558$; $U_{1-4}=696,5$; $p<0,05$), які є онтогенетично ранніми емоціями. Для типу «Надзалежність» більш розвинутою виявилася здатність до розчинення границь або «фузії» ($U_{2-4}=428,5$; $p<0,01$), що означає втрату відчуття свого центру і розчинення свого Я в особистості партнера. Результати факторного аналізу показали, що цьому типу властива залежність у стосунках ($t_{1-2}=4,2$; $p<0,01$). Тип «Псевдоавтономія» демонструє розвинуту здатність до контролю внутрішніх імпульсів і потягів ($U_{1-3}=557,5$; $p<0,01$), а також здатність до задоволення власних потреб ($U_{2-3}=428$; $p<0,05$), та поєднує зрілі і незрілі ознаки регуляції персонального простору особистості – внутрішня автономія та надконтроль. Тип прихильності «Дезорієнтованість» має загальний більш низький рівень сформованості границь особистості порівняно з усіма іншими групами ($U_{1-4}=701$; $U_{1-4}=805$; $U_{1-4}=691$; $U_{2-4}=428,5$; $U_{3-4}=509,0$; $p<0,05$).

Надалі було визначено особливості побудування міжособистісних стосунків у дівчат з різними типами прихильності. Для цього використано методика «Суб'єктивна оцінка міжособистісних стосунків» і опитувальники для визначення виду самотності та стилю міжособистісних стосунків. Результати наведено на рис. 4.

Рис.4. Особливості міжособистісних стосунків у дівчат з різними типами прихильності

З даних випливає, що тип прихильності «Автономія» пов'язаний з асертивністю у стосунках, більшою свободою у вираженні почуттів, на що вказує більш високий (але у межах норми) рівень показників за шкалою «агресивності у стосунках» порівняно з іншими трьома групами. Мабуть, зниження агресії у стосунках свідчить про страх втратити об'єкт прихильності.

Усі порушені типи прихильності є пов'язаними з самотністю як загальним станом, так й дифузною самотністю, що відображає переживання самотності як втрату власного Я й дезорієнтованості у власній особистості. Дисоційована самотність спостерігається тільки у дівчат з типом прихильності «Надзалежність» і відображає одночасну ідентифікацію зі значущими іншими та їхнє відчуження.

Дівчатам з типом прихильності «Автономія» властивий стиль стосунків «Близькість», що вказує на їхню здатність до встановлення і підтримання стосунків психологічної інтимності. Тип прихильності «Надзалежність» не виявив чіткого переважання будь-якого стилю міжособистісних стосунків. При типі прихильності «Псевдоавтономія» спостерігається вираженість «Сепарації» як стилю міжособистісних стосунків. Тип «Дезорієнтованість» характеризується одночасною вираженістю порушених стилів побудування міжособистісних стосунків «Злиття» і «Сепарація».

Для перевірки одержаних даних було визначено здатність дівчат з різними типами прихильності до любові як узагальненого і найбільш повного втілення стосунків психологічної інтимності. Згідно з моделлю Р. Стернберга в структурі любовних стосунків наявні три компоненти: близькість, пристрасть і відданість, які водночас є шкалами опитувальника. Було проаналізовано рівень вираженості сирих показників компонентів любовної тріади у чотирьох групах досліджуваних за допомогою U-критерію Манна-Уїтні. Аналіз встановив, що у дівчат з типом прихильності «Автономія» усі три компоненти знаходяться на значущо вищому рівні вираженості ($p<0,05$) порівняно з трьома групами з

порушеними типами прихильності, що підтверджує попередній результат щодо вираженості стилю міжособистісних стосунків «Близькість».

Надалі індивідуально для кожної дівчини було визначено вид любові за Р. Стернбергом та встановлено відсотковий розподіл видів любові у чотирьох групах й значущі відмінності (критерій кутового перетворення Фішера). У табл. 1 представлено види любові, що характеризують певні типи прихильності.

Таблиця 1

Особливості структури любовних стосунків у дівчат
з різними типами прихильності

Тип прихильності			
1. Автономія	2. Надзалежність	3. Псевдоавтономія	4. Дезорієнтованість
«Досконала любов» – 58,3%.	«Досконала любов» – 37,5%; «Романтична любов» – 31,3% ($\varphi_{1-2}=2,32^{**}$; $\varphi_{2-3}=2,97^{**}$; $\varphi_{2-4}=2,79^{**}$); «Фатальна любов» 25,0% ($\varphi_{1-2}=1,83^*$; $\varphi_{2-3}=2,97^{**}$; $\varphi_{2-4}=2,19^*$)	«Приязнь» – 48,6% ($\varphi_{1-3}=4,05^{**}$; $\varphi_{2-3}=4,92^{**}$); «Досконала любов» – 37,8%.	«Приязнь» – 37,2% ($\varphi_{1-4}=3,11^{**}$; $\varphi_{2-4}=4,09^{**}$) «Досконала любов» (27,9%) «Відсутність любові» – 20,9% ($\varphi_{1-4}=2,57^{**}$; $\varphi_{2-4}=2,55^{**}$; $\varphi_{3-4}=2,14^*$)

Примітка: рівень значущості: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$.

Переважним типом любові в усій дослідницькій вибірці виявилася «Досконала любов», що означає високу значущість цієї сфери міжособистісної взаємодії для дівчат та їхню схильність ідеалізувати стосунки любові. Тип прихильності «Надзалежність» виявив два види любовних стосунків: «Романтична любов» і «Фатальна любов», загальною рисою яких є присутність у тріаді емоційних компонентів стосунків та відсутність або недостатня розвиненість компонентів, які є відповідальними за формування психологічної інтимності. Тип прихильності «Псевдоавтономія» характеризується любовними стосунками у вигляді «Приязні», що має захисний характер від надмірної близькості. Тип прихильності «Дезорієнтованість» виявив два специфічних види любовних стосунків: «Приязнь» і «Відсутність любові», що свідчить про незадоволеність любовними стосунками або наявність захисних механізмів уникнення близькості.

Для уточнення структури стосунків психологічної інтимності у просторі ознак прихильності, стилів міжособистісних стосунків і типів любові було проведено процедуру факторного аналізу (ротація Varimax) на матеріалі усієї вибірки. Результати представлено в табл. 2.

Загальна дисперсія становить 81,9%. Перший фактор репрезентує біполярну організацію стосунків любові: на одному полюсі знаходиться тріада любові, на протилежному – дефіцитарність любові та близькості (самотність, агресивність, конфліктність тощо). Другий та третій фактори презентують

порушення стосунків психологічної інтимності: «Уникнення близькості» (дистанціювання) та «Надзалежність» (злиття).

Таблиця 2

Факторна структура простору стосунків психологічної інтимності у дівчат

1. «Стосунки любові»	2. «Уникнення близькості»	3. «Надзалежність»
Близькість (0,97). Пристрасть (0,92). Відданість (0,94). Відчужуюча самотність (-0,78). Дисоційована самотність (-0,62). Стан самотності (-0,83). Напруга у стосунках (-0,63). Відчуженість у стосунках (-0,52). Конфліктність у стосунках (-0,80). Агресивність у стосунках (-0,82).	Близькість (-0,82). Уникнення (0,70). Сепарація (0,79). Дифузна самотність (0,85). Стан самотності (0,40). Відчуженість у стосунках (0,46).	Тривога (0,90). Злиття (0,67) Дифузна самотність (0,75). Дисоційована самотність (0,52). Напруга у стосунках (0,51).
Вага фактору 37,2%	Вага фактору 26,3%	Вага фактору 18,4%

Примітка: в таблицю винесено значущі навантаження за факторами (від 0,40).

Аналіз факторів за групами (t-критерій Стюдента) показав, що значущі відмінності спостерігаються за факторами «Уникнення близькості» ($t_{1-4}=2,01$; $t_{2-4}=2,13$, $p<0,05$) і «Надзалежність» ($t_{1-4}=3,11$; $t_{3-4}=1,97$; $p<0,05$), обидва є достовірно вищими у групі «Дезорієнтованість». Таким чином, типи прихильності, які пов'язані з підсиленням якоїсь однієї тенденції у міжособистісних стосунках (або залежності, або уникнення близькості) є достатньо адаптованими у плані здатності до регуляції власних стосунків. Тип прихильності, який формується завдяки підсиленню обох тенденцій (і залежності, і уникнення близькості), є найбільш дезадапованим, що відбивається у схильності таких дівчат до формування порушень в стосунках любові за обома векторами: наближення і дистанціювання.

Інтегральною характеристикою особистості є її соціально-психологічна адаптація та якість життя. Нами було визначено рівень задоволеності власною особистістю, якість життя і рівень адаптації у дівчат в залежності від типу прихильності. Результати в узагальненому вигляді наведено на рис. 5.

Як свідчать результати, тип прихильності «Автономія» має більш реалістичну оцінку якості, яка включає усвідомлення і негативних і позитивних характеристик життя (індекс суб'єктивного позитиву $U_{1-2}=443$; $U_{1-3}=664$; $U_{1-4}=815$; $p<0,05$; індекс суб'єктивного негативу $U_{1-2}=579$; $U_{1-3}=687$; $U_{1-4}=623$; $p<0,05$), а також більш високий загальний рівень адаптації ($U_{1-2}=581$; $U_{1-4}=713$; $p<0,05$) та її окремих показників (емоційна комфортність $U_{1-3}=688$; $U_{1-4}=657$; $p<0,05$; інтернальність $U_{1-4}=814$; $p<0,05$; самосприйняття $U_{1-2}=533$; $p<0,05$). Це збігається з уявленнями К. Роджерса щодо «особистості, яка функціонує повноцінно», тобто здатність людини приймати та включати в свій актуальний досвід різні аспекти власної особистості, навіть ті, які є «тіньовими» або мають негативну конотацію у суспільстві.

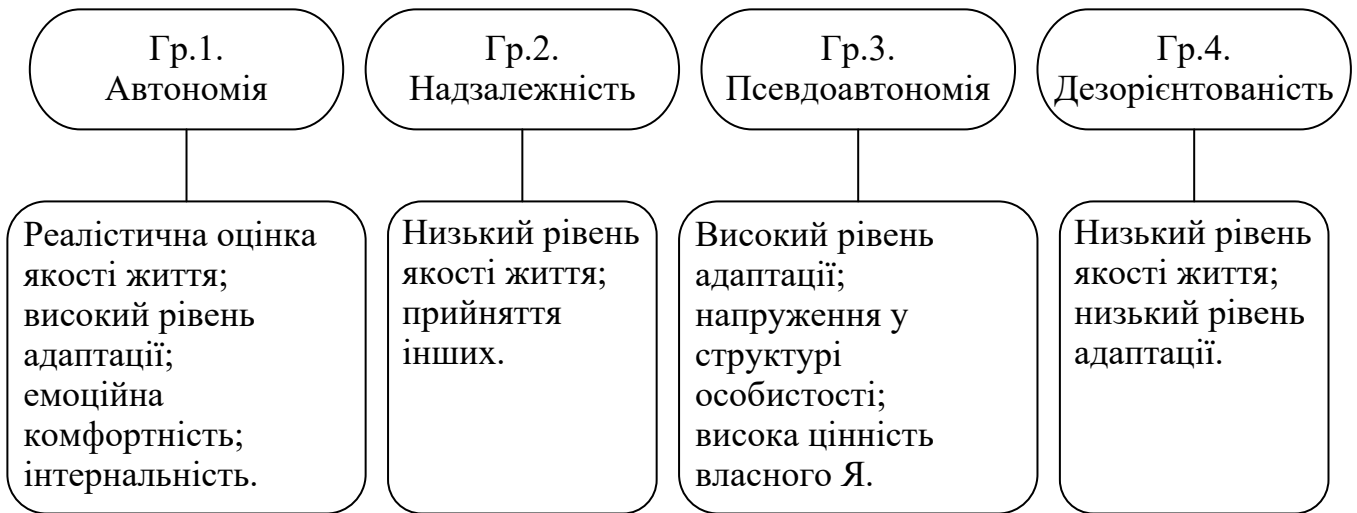

Рис.5. Соціально-психологічна адаптація та якість життя у дівчат з різними типами прихильності

У структурі адаптації типу «Надзалежність» виражений тільки показник «прийняття інших» ($U_{1-2}=544$; $U_{2-4}=325$; $p<0,05$), що збігається з попередніми результатами щодо схильності фіксуватися на значущих інших. Тип прихильності «Псевдоавтономія» є схожим на тип «Автономія», але характеризується напруженням у структурі особистості (знижений рівень емоційної комфортності $U_{1-3}=688$; $p<0,05$) та високою цінністю власного Я і прийняттям авторитетної, провідної позиції у партнерстві (прагнення домінувати $U_{2-3}=412$; $p<0,05$). Порівняння порушених типів прихильності встановило, що тип «Дезорієнтованість» є найбільш дезадаптованим в оцінці якості життя за рахунок того, що в них найбільш викривленим є сприйняття навколишнього світу та себе.

Таким чином, існуючі відмінності в показниках якості життя та соціально-психологічної адаптації між групами дозволяють розглядати тип прихильності як певний показник, що відтворює інтегральний рівень адаптованості особистості та ефективність її функціонування у процесі взаємодії з близьким оточенням та світом в цілому.

ВИСНОВКИ

У роботі надано теоретичне узагальнення та нове рішення проблеми функціонування стосунків психологічної інтимності та прихильності. Результатами дослідження є такі висновки:

1. Прихильність є багаторівневим феноменом, для аналізу якого застосовується двохвекторна модель з вимірами: 1) ставлення до залежності (тривога) і 2) ставлення до незалежності (уникнення) у стосунках прихильності. Типи прихильності в цій моделі презентовано як співвідношення і баланс між залежністю і автономією, рівновагу між відчуттям самодостатності і почуттям спільності, що вкладаються у чотири типи: автономний; надзалежний; псевдоавтономний; дезорієнтований. У структурі прихильності простежується ієрархічна організація: компоненти прихильності формуються на основі дитячого досвіду і утворюють генералізований тип прихильності, який стає

стильовою особливістю особистості та прототипом близьких стосунків у дорослому віці – специфічні типи прихильності.

2. В роботі здійснено адаптацію і психометричну оцінку опитувальника «Досвід близьких стосунків» (Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R), R.C. Fraley, K.G. Waller, K.A. Brennan) та створено психометричний паспорт жіночого варіанту методики. Встановлено основні психометричні показники: змістовну валідність, диференційну силу тверджень; внутрішньотестову надійність шкал тривоги і уникнення, нормативні показники шкал тривоги і уникнення для вибірки молодих жінок. Психометричний аналіз встановив інформативність 36 тверджень та високий рівень значущості основних психометричних показників, що доводить обґрунтованість застосування опитувальника на українській вибірці.

3. Компонент прихильності «Тривога» конотовано емоційними рисами горя, страху і сорому, що пов'язане з особливостями об'єктних стосунків у дитинстві, а саме: переживанням розлуки, почуття власної нецінності, непотрібності. Тривога є амбівалентним компонентом стосунків прихильності: з одного боку, вона містить стиль побудування стосунків «Злиття», з іншого – пов'язана зі зниженням стилю «Близькість». Компонент прихильності «Уникнення» конотовано емоційними рисами гніву, презирства, сорому і горя та стилем побудування стосунків «Сепарація». Уникнення є більш однорідним компонентом – на рівні емоційних переживань та стильових особливостей стосунків простежується тенденція до збільшення дистанції та ізоляція від контакту. Таким чином, типи прихильності являють собою комбінацію рівнів вираженості тривоги і уникнення. «Автономія» є здоровим типом прихильності, який утворено комбінацією показників тривоги і уникнення низького рівня. «Надзалежність» містить високий рівень тривоги; «Псевдоавтономія» – високий рівень уникнення; «Дезорієнтованість» – високий рівень обох компонентів.

4. Типи прихильності у дівчат мають специфічні прояви у функціонуванні емоційної сфери особистості та психологічної суверенності. Тип «Автономія» характеризується більшою зрілістю емоційної сфери та здатністю регулювати контакт, підтримувати стабільне почуття власної цінності. Порухені типи прихильності в цілому характеризуються незрілістю емоційної сфери. Тип «Псевдоавтономія» поєднує зрілі і незрілі ознаки регуляції персонального простору особистості – внутрішня автономія та надконтроль над сферою імпульсів і потягів. Тип «Надзалежність» характеризується вираженою здатністю до розчинення границь особистості, тенденцією до ототожнення свого Я зі значущою особою, схильністю до розчинення свого Я в особистості партнера. Тип «Дезорієнтованість» характеризується низьким рівнем сформованості границь особистості, що свідчить про незрілість особистості.

5. Типи прихильності у дівчат мають специфічні прояви у сфері міжособистісної взаємодії. Тип «Автономія» характеризується більш розвиненою здатністю до встановлення і підтримання стосунків психологічної інтимності (стиль «Близькість»), а також асертивністю у стосунках. Переважною формою самотності при порушених типах прихильності є дифузна самотність, що результатом втрати власного «Я» та дезорієнтованості у власній

особистості. Дисоційована самотність характеризує тип прихильності «Надзалежність» та відображає його амбівалентність як одночасну ідентифікацію та відторгнення об'єктів прихильності. Тип «Псевдоавтономія» характеризується тенденцією до дистанційювання та уникнення близькості (стиль «Сепарація»). Типу «Дезорієнтованість» властива вираженість стилів міжособистісних стосунків «Злиття» і «Сепарація», що означає поєднання надзалежності й уникнення близькості та найбільшу дисгармонійність цього типу.

6. Дівчата з різними типами прихильності характеризуються специфічними видами структури любовних стосунків. Типу «Автономія» властива більш висока вираженість компонентів любовної тріади («Близькість», «Пристрасть», «Відданість»). Типу «Надзалежність» властива присутність в структурі любові емоційних компонентів любовних стосунків та недостатня розвиненість компонентів, які є відповідальними за формування психологічної інтимності. Типу «Псевдоавтономія» притаманний дружньо-нейтральний спосіб побудування стосунків любові та наявність захисної поведінки, яка спрямована на підсилення власної автономії. Тип «Дезорієнтованість» характеризується фіксацією на конфлікті між задоволенням потреби у злитті і безпеці та потреби у автономії й свободі, що реалізується в формі дружньо-нейтральних стосунків або в чергуванні переживань любовної ейфорії та розчарування.

7. Тип прихильності є показником, що відтворює інтегральний рівень адаптованості особистості та ефективність її функціонування у процесі взаємодії з близьким оточенням та світом. Тип «Автономія» характеризується високим рівнем адаптації особистості, самоприйняттям, інтернальністю та емоційною комфортністю, але у зоні розвитку знаходиться показник прийняття інших, що вказує на обмежену здатність до позитивного відношення і оцінювання значущих інших. Загалом цей тип забезпечує більш повноцінне функціонування особистості і реалістичну оцінку якості, яка включає усвідомлення і негативних і позитивних характеристик життя. Дівчатам з типом «Псевдоавтономія» властивий високий рівень соціально-психологічної адаптації особистості, яка досягається завдяки емоційному копінгу та інфляції цінності власного Я. Тип «Надзалежність» відрізняє розвинена здатність до позитивного відношення до об'єктів прихильності, яка відображає страх розлучення та покинутості, рівень соціально-психологічної адаптації особистості є низьким. При типі «Дезорієнтованість» спостерігається загальний низький рівень соціально-психологічної адаптації особистості. Порушені типи прихильності загалом характеризуються схильністю до ідеалізації свого стану або відсутністю чіткої позиції в оцінюванні якості життя, причому тип «Дезорієнтованість» має найбільш викривлене сприйняття навколишнього світу та себе.

Перспектива подальших досліджень полягає у розвитку уявлень щодо функціонування здорових і порушених типів прихильності, розробленні програм психологічної корекції материнської поведінки для молодих жінок із метою формування автономного типу прихильності.

Список опублікованих робіт за темою дисертації

1. Такмакова М.Ю. Аналітичний огляд стилів прихильності та їх порушень у ранньому дитинстві / М.Ю. Такмакова // Вісник Харківського національного університету. Серія Психологія. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – Вип.52. – №1065. – С. 153-155. – ISSN 2225-7756.
2. Такмакова М.Ю. Аналіз особливостей особистості і міжособистісних стосунків у дівчат з різними типами прихильності / М.Ю. Такмакова // Вісник Харківського національного університету. Серія Психологія. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – Вип.55, №1110. – С. 115-120. – ISSN 2225-7756.
3. Такмакова М.Ю. Вплив стилю прихильності на особливості побудовання міжособистісних стосунків у дівчат / М.Ю. Такмакова // Международный научный периодический журнал «Фундаментальные и прикладные исследования в практиках ведущих научных школ», 2014. – № 5. – С. 217-230. – ISSN 2313-7525. (<http://fund-issled-intern.esrae.ru/>)
4. Кочарян О.С. Психометричне обґрунтування застосування методики «Досвід близьких стосунків» для дослідження типу прихильності на українській вибірці / О.С. Кочарян, Є.В. Фролова, **М.Ю. Такмакова** // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія – Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2014. – Т.19. – Вип. 1 (31). – С. 144-151. – ISSN 2304-1609.
5. Кочарян А.С. Психометрическая оценка и апробация опросника «Опыт близких отношений» / А.С. Кочарян, Е.В. Фролова, **М.Ю. Такмакова** // Академический журнал Западной Сибири. Academic journal of West Siberia, 2014. – Т. 10. – Вип. 5 (54). – С. 56-59.
6. Такмакова М.Ю. Емоційний розвиток вихованців дитячих будинків / М.Ю. Такмакова // Вектори психології – 2013 – ХНУ імені В.Н. Каразіна: міжнародна молодіжна наукова конф., 12 квітня 2013 р.: тези доп. – Х., 2013. – С. 152-155.
7. Такмакова М.Ю. Розвиток емоційної сфери у вихованців дитячих будинків / М.Ю. Такмакова // «Психологія в сучасному світі» Науково-практична конференція студентів і молодих вчених Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 11-12 квітня 2013 р.: тези доп. – Х., 2013. – С. 38.
8. Takmakova M. Psycho-emotional development of children in the various types of orphanages/ Mariia Takmakova // 2013 ISSBD Regional Workshop: Social Development and Interpersonal Dynamics in Childhood and Adolescence., September 12-14, 2013. – Budapest, 2013. – P. 73-74. – ISBN 978-963-508-635-1.
9. Такмакова М.Ю. Особенности формирования психо-эмоционального развития детей в разных типах детских домов / М.Ю. Такмакова // «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід». Міжнародна науково-практична конф. – ХНПУ ім. Г.С. Сковороди:, 18-19 жовтня 2013 р.: тези доп. – Х., 2013. – С. 177-179.
10. Такмакова М.Ю. Змістовний аналіз соціально-психологічних настанов ставлення до залежності і незалежності у стосунках прихильності / М.Ю. Такмакова // «Особистість у сучасному світі». Третій Всеукраїнський

міжнародний психологічний конгрес. – Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 20-23 листопада 2014 р. тези доп. – К., 2014. – С. 567-570.

11. Такмакова М.Ю. Психометрическое обоснование применения методики «Опыт близких отношений» для исследования типа привязанности на украинской выборке / М.Ю. Такмакова // Вектори психології-2014. – ХНУ імені В.Н. Каразіна: міжнародна молодіжна наукова конф., 11 квітня 2014 р.: тези доп. – Х., 2014. – С. 81-84.

12. Такмакова М.Ю. Адаптація методики «Опыт близких отношений» к украинской выборке / М.Ю. Такмакова // «Психологія в сучасному світі». Науково-практична конференція студентів і молодих вчених.– Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 11-12 квітня 2014 р.: тези доп. – Х., 2014. – С. 61.

АНОТАЦІЯ

Такмакова М.Ю. Особливості стосунків психологічної інтимності у дівчат з різними типами прихильності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2016.

В роботі розглянуто формування стосунків психологічної інтимності та прихильності. Дослідження реалізовано на вибірці дівчат, з яких сформовано 4 групи з типами прихильності: «Автономія», «Надзалежність», «Псевдоавтономія» і «Дезорієнтованість». Здійснено адаптацію і психометричну оцінку опитувальника «Досвід близьких стосунків» (ECR-R). Виявлено зв'язок компонентів прихильності (тривоги й уникнення) з емоційними рисами особистості, особливостями психологічної суверенності та стилями міжособистісних стосунків. Визначено специфічні прояви типів прихильності у функціонуванні емоційної сфери, регуляції персонального простору, стильових особливостей міжособистісних стосунків й структури любові, показниках соціально-психологічної адаптації та якості життя.

Ключові слова: прихильність, психологічна інтимність, міжособистісні стосунки.

АННОТАЦИЯ

Такмакова М.Ю. Особенности отношений психологической интимности у девушек с разными типами привязанности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2016.

В работе рассмотрена проблема формирования отношений психологической интимности и привязанности у девушек. Теоретической базой работы послужила двухвекторная модель привязанности с измерениями: 1) отношение к зависимости (тревога) и 2) отношение к независимости (избегание) в близких отношениях. Исследование реализовано на выборке

девушек 18-21 года. Методом перекрестной классификации были сформированы четыре группы с типами привязанности: «Автономия», «Сверхзависимость», «Псевдоавтономия» и «Дезориентированность».

В работе осуществлена адаптация и психометрическая оценка опросника «Опыт близких отношений» (Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R), R.C. Fraley, K.G. Waller, K.A. Brennan) и создан психометрический паспорт женского варианта методики. Установлены основные психометрические показатели, показана информативность 36 утверждений из оригинального варианта методики, установлены нормативные показатели шкал тревоги и избегания с использованием шкалы стенов.

Выявлено психосемантическое значение компонентов привязанности (тревоги и избегания) путем установления корреляционных связей с семантически близкими конструктами: эмоциональные черты личности, особенности границ личности (психологическая суверенность), стили межличностных отношений. Показано, что компонент привязанности «Тревога» наполняется переживаниями горя, стыда и страха, эгоизмом, и является семантически близким стилю межличностных отношений «Слияние». Компонент привязанности «Избегание» наполняется переживаниями горя, стыда, гнева и презрения, эмоциональной изоляцией и является семантически близким стилю межличностных отношений «Сепарация».

Путем сравнения четырех групп исследуемых с разными типами привязанности были определены специфические проявления типов привязанности в функционировании эмоциональной сферы личности, регуляции персонального пространства, стилевых особенностей межличностных отношений, структуры любви, показателях социально-психологической адаптации и качества жизни. В результате было установлено, что при нарушенных типах привязанности обнаруживается незрелость эмоциональной сферы и инфляция эмоциональных черт, которые являются реакциями на утрату объекта привязанности. В регуляции персонального пространства личности тип привязанности «Автономия» характеризуется зрелостью функцией границ личности и способностью к гибкому регулированию дистанции в отношениях; тип «Сверхзависимость» характеризуется тенденцией к растворению границ; типу «Псевдоавтономия» свойственен сверхконтроль и высокая автономия при формировании контакта; типу «Дезориентированность» присуща несформированность границ личности. Выявлено, что девушки со здоровым типом привязанности «Автономия» характеризуется способностью к установлению и поддержанию отношений психологической интимности. Девушки с нарушенными типами привязанности («Сверхзависимость», «Псевдоавтономия» и «Дезориентированность») характеризуются выраженным переживанием одиночества. Выявлены специфические виды любовных отношений у девушек с разными типами привязанности с использованием триады любви Р. Стернберга. Тип «Автономия» характеризуется более полноценным функционированием любовной триады; тип «Сверхзависимость» – неразвитостью компонентов, обеспечивающих способность к психологической интимности; тип

«Псевдоавтономия» – тенденцией к поддержанию нейтрально-дистанцированных отношений; тип «Дезориентированность» – эмоциональным разочарованием и избеганием близости. Выявлено, что наиболее высокий уровень социально-психологической адаптации и качества жизни имеют типы «Автономия» за счет полноценного функционирования личности и «Псевдоавтономия» за счет инфляции ценности «Я» и эмоционального копинга; наиболее дезадаптированным является тип «Дезориентированность».

В целом тип привязанности можно рассматривать как показатель, который отражает интегральный уровень адаптированности личности и эффективность ее функционирования в процессе взаимодействия с близким окружением и миром в целом.

Ключевые слова: привязанность, психологическая интимность, межличностные отношения.

SUMMARY

Takmakova M.Iu. Features of psychological intimacy relations at girls with different attachment types. – Manuscript.

Dissertation work for the scientific degree of psychological sciences candidate, specialty 19.00.01 – general psychology, history of psychology. – V.N.Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2016.

The psychological intimacy and attachment forming are discussed in work. A study realized on girl's sample, of which the 4 groups with attachment types «Autonomy», «Overdependence», «Psevdoautonomy» and «Disorientation» were formed. Adaptation and psychometric evaluation of «Experience in close relationships» questionnaire were carried out. The attachment components (anxiety and avoidance) interrelations with emotional personality traits, psychological sovereignty and interpersonal relations styles were established. The attachment types specific manifestations in emotional sphere, personal space regulation, interpersonal relationships peculiarities, love structure, socio-psychological adaptation and life quality indicators functioning were revealed.

Keywords: attachment, psychological intimacy, interpersonal relationships.